

NOTAT 2024-2

Til: Viken Grunnutvikling AS
Kopi til: HS arealplan
Fra: WK Naturkart v/Ola M. Wergeland Krog
Dato: 22. mai 2024

I FORBINDELSE MED UTARBEIDELSE AV EN DETALJREGULERINGSPLAN FOR BOLIGBYGGING I ET SKOGOMRÅDE VED ENGELSVIKEN, FREDRIKSTAD KOMMUNE, HAR VIKEN GRUNNUTVIKLING OG HS AREALPLAN BESTILT EN VURDERING AV MULIGE HENSYN OG TILTAK FOR Å BEVARE NATURFAGLIGE KVALITETER I FORBINDELSE MED DETALJREGULERING AV ET OMRÅDE I FLÅTAVIKVEIEN, VEST FOR ÅNDERSDAMMEN BIOTOPVERNOMRÅDE.

INNHold

BAKGRUNN	1
LOKALITETSBEskRIVELSE	1
NATURMANGFOLD	2
VURDERING AV DAMMEN SOM YNGLEOMRÅDE FOR AMFIBIER	2
TILTAKET	3
TILTAKETS BETYDNING FOR SALAMANDERDAMMEN	5
TILTAKETS BETYDNING FOR DE STORE FURUENE	5
BIOTOPFORBEDRENDE TILTAK	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
AVBØTENDE TILTAK	6
REFERANSER	7
VEDLEGG 1	8

BAKGRUNN

På oppdrag for Viken Grunnutvikling AS leverte WK Naturkart den 12. april 2023 en vurdering av konsekvensene av en utbygging av et boligprosjekt rett vest for Andersdammen biotopvernområde i Engelsviken, med fokus på naturmangfoldet generelt, og amfibiefaunaen spesielt. Etter dette har utbygger hatt et møte med kommunen, som ønsket en nærmere vurdering og anbefaling av mulige tiltak for å bevare naturmangfoldet i planområdet og influensområdet – spesielt de store furuene samt salamanderdammen. Kommunens ønske er forsøkt besvart med dette notatet.

LOKALITETSBEskRIVELSE

Andersdammen biotopvernområde ble opprettet den 16.4.2010. Verneområdet ligger på østsiden av en svakt opparbeidet skogsvei, som danner grense mellom det aktuelle planområdet og biotopvernområdet. Planområdet er det ubebygde området mellom biotopvernområdet og bebyggelsen i vest (figur 1).

Figur 1. Andersdammen biotopvernområde er vist med rød skravur, med foreslått plassering av boliger, garasjer og veier til venstre.

Biotopvernområdet ligger i et skogområde med furudominert gammelskog med innslag av bjørk og gran.

Selve dammen beskrives som en noe skyggefull, oligotrof til mesotrof skogsdam. Vannflaten dekker anslagsvis 0,4 daa, med maks dyp på over 2 m. Bunnlaget består av fjell, noe leire, samt dynn. Strendene er overveiende slake, med noen litt brattere fjellpartier. Dammen er en av få kystnære, større gjenværende i Onsøy. Dammen er trolig kunstig anlagt, eller den er i alle fall gjort dypere og større ved oppdemming mot vest og nord. Trolig har dette vært en isdam eller drikkevannskilde i tidligere tider. I dag benyttes dammen på vinteren som skøytedam.

NATURMANGFOLD

Formålet med vernet er å bevare et område med særskilt betydning som økologisk funksjonsområde som leve og yngleområde. Det gjelder amfibiene storsalamander *Triturus cristatus* (NT), småsalamander *Lissotriton vulgaris* og spissnutefrosk *Rana arvalis* (VU). Disse artene ble første gang beskrevet fra dammen den 22. 6.1994 (Bolghaug 1995), og i denne rapporten fikk dammen høyeste verneverdi (4). Av andre rødlistede / hensynskrevende arter ble det den 2.9.2018, i følge Artskart, påvist den sterkt truede arten nikkebrønsl *Bidens cernua* (EN). Dammen er også omtalt i Verneplan for Østfold-kysten (Fylkesmannen i Østfold 2005).

Vegetasjonstypen i skogen, som omkranser dammen, er bærlyngskog (T4-C-5) (figur 2). Skogen er noe rikere, og i følge Artskart er det påvist noe krevende arter som bla. blåveis *Hepatica nobilis* og fingerstarr *Carex digitata*. Spesielt for området er svært mange store furuer med diameter i brysthøyde på over 90 cm. En nabo i nærområdet har målt opp furuer over 100 cm i omkrets. Innenfor planområdet er det 41 furuer som ligger mellom 100 og 240 cm i omkrets i brysthøyde (Vedlegg 1).

Figur 2. Planområdet er bevokst med barblandingsskog med uvanlig mange grove furuer. Bildet til venstre viser noen av de store furuene, med bebyggelsen i vest i bakgrunn. Bildet til høyre viser skogen langs skogsveien med dammen i bakgrunn. Foto: Ola M. Wergeland Krog.

VURDERING AV DAMMEN SOM YNGLEOMRÅDE FOR AMFIBIER

«Dam-spesialist» Morten Hage besøkte dammen den 23.6.2011, men til tross for gunstig tidspunkt og aktiv leting, ble det ikke påvist hverken salamandere eller spissnutefrosk, kun noen larver av buttsnutefrosk *Rana temporaria* ble påvist. Hage noterer dette som noe overraskende, i et e-brev til forf. den 6.4.2023.

Det ble heller ikke påvist noen amfibier ved vår befaring den 7.4.2023, men med halve dammen fortsatt islagt, var dette heller ikke forventet. Heller ikke den 15.5.2024 ble det registrert amfibier. På tross av omfattende søk på nettet, ser det dermed ut som det ikke har blitt registrert funn av amfibier i dammen siden 1994, med unntak for funnet av larver av buttsnutefrosk i 2011.

Dammen er stor og relativt lysåpen og omgivelsene varierer fra eldre naturskog i de nærmeste omgivelsene, til boligområder i nord og vest. I nord med eldre eneboliger, store tomter og et godt tilbud med såkalte «wild corners» - rufsete småbiotoper som er egnede gjemmedsteder og overvintringslokaliteter for både amfibier og reptiler. Boligområdet i vest er nyere og ble bygget omkring 2002. Avstanden fra dammen til boligområdene i vest og nord er ca. 90 m. I sør og øst er det flersjiktet naturskog uten tekniske installasjoner.

Det ble som nevnt gjort en ny befaring av salamanderdammen og planområdet den 15. mai 2024. Det var sol og varmt og ideelt for kartlegging av voksne amfibier. Det ble søkt med håv i nærmere to timer uten at det ble påvist amfibier av noen art. Dammen er svært gjengrodd og er omgitt av mange både små og store løvtrær. Stort nedfall av løv om høsten har bidratt til gjengroingen og opphopning av dødt organisk materiale. På tross av dette er dammen trolig ikke anaerob, da det er en stor bestand av libellelarver i dammen, hvorav flere arter er flerårige.

Resultatet av kartleggingen, sammen med tidligere kartlegginger, indikerer at dammen ikke lenger har en bestand av salamandre, eller at bestanden er svært liten. For å bevare de kvalitetene som i sin tid lå til grunn for fredningen av dammen, bør dammen restaureres. Dette bør skje ved at størstedelen av dammen renskes med gravemaskin. Antall trær rundt dammen bør dessuten reduseres, særlig løvtrær for å redusere strøfallet i dammen.

Det bør videre vurderes å anlegge et salamanderhotell i skogen på sørsiden av dammen. Skogen omkring dammen er overvintringsområder for både amfibier og reptiler, og spesielt gunstig for amfibier som yngler i dammen. (se [Tiltakshåndboka](#) s. 66) Skjøtselstiltak i- og omkring dammen er Statsforvalterens ansvar.

Figur 3. Dammen er svært gjengrodd med flytetorver langt utover i dammen. Ved håving etter amfibier ble håven, for hvert håvslag, fylt med dødt løv fra omkringstående løvtrær. Foto: Ola M. Wergeland Krog, 15.5.2024.

TILTAKET

Planområdet er allerede regulert og avsatt til boligbebyggelse, og vesentlige interesser/forhold er allerede avklart gjennom reguleringsplan, samt nedfelt i kommuneplanens arealdel. Tiltaket består i henhold til situasjonsplanen (figur 4) av totalt 11 eneboliger med

Figur 5. Situasjonsplan over tiltaket lagt over et flybilde fra Norgebilder.no. Verneområdet med dammen er vist med rød skravur. Grønn stripe langs turveien mot dammen, vil etter planen bestå av en kantsone med eksisterende trær og vegetasjon. Som figuren viser vil det være skog både på østsiden og sørsiden av tiltaket. Gammel flersjiktet skog er en viktig biotop for amfibier, særlig for storsalamander.

TILTAKETS BETYDNING FOR SALAMANDERDAMMEN

Erfaringsmessig kan boligområder, med eneboliger og store tomter med lav utnyttelsesgrad, inngå som viktige arealer i amfibienes leveområder, for næringssøk, skjul eller overvintring. Velfriserte utearealer, samt en stor andel av asfalterte og steinsatte flater, er imidlertid mindre gunstig. Mye trafikk i boligfeltet, spesielt der det er gjennomfartsveier, er også uheldig. Amfibier er trege dyr og de forflytter seg dessuten helst i mørket, da de er vanskelige å få øye på for kjørende.

Mange dammer gror igjen, spesielt dammer som ligger i skog, slik som her. Strøfall (løv og kvist) fra omkringliggende skog, gjengroing og mangel på sollys, samt gjenfylling, vurderes som de største truslene mot amfibiedammene i vår region.

Det planlagte tiltaket vurderes til å ikke utgjøre noen stor trussel for amfibiene, (i tilfelle det fortsatt finnes en bestand) og annet naturmangfold i dammen. Det vil kunne være både både positive og negative effekter av tiltaket, men det finnes mange eksempler i Østfold-landskapet på at både salamandere og frosk kan ha gode bestander i dammer som ligger i eller nær inntil boligområder. Nedenfor har vi satt opp forslag til avbøtende tiltak som kan bidra til en vellykket integrering av Andersdammen biotopvernområde i det planlagte utbyggingsprosjektet.

TILTAKETS BETYDNING FOR DE STORE FURUENE

Planområdet har en sjeldent stor tetthet med store furuer. Hele 40 furuer er målt til mellom 100 og 195 cm i brysthøyde, samt ei flerstammet furu med omkrets 240 cm. Når det gjelder furu så er det først og fremst riktig gamle furuer som er viktige for artsmangfoldet, særlig gamle og døde/døende trær. Store, friske og hurtigvokste furuer vil først få stor betydning

for artsmangfoldet når de har blitt eldre og havner i en stagnasjonsfase eller begynner å dø. Det er imidlertid ikke sannsynlig at så store trær som her vil bli stående om de begynner å dø, først og fremst p.g.a. sikkerhetshensyn for de som bor i området. Store trær har imidlertid en viktig landskapsøkologisk betydning, både estetisk og biologisk. Det bør derfor legges vekt på å spare så mange som mulig av de store trærne, særlig i kantsonen mot salamanderdammen. Men også på lekeplassen og i tomtegrensene bør det være mulig å sette igjen store trær.

I forbindelse med fremtidig prosjektering og rammesøknad bør det foretas en innmåling av trær som kan bevares innenfor planområdet uten at det kommer i konflikt med ny bebyggelse. Dette kan være i tomtegrenser, på og omkring lekeplassen og i grøntsonen mot stien. Ved plassering av tomteene bør det, der det er mulig, legges vekt på at store og stormfaste trær havner på de nevnte arealene slik at de kan bevares. Utvelgelse av trær som skal bevares, bør gjøres på grunnlag av trestørrelse, alder, og tykkelsen på jordsmonnet der trærne står. Trær f.eks. står inntil nakent berg har ikke røtter den veien og er derfor mindre stormfaste.

Det vil alltid være en fare for at gjenværende trær blåser ned når det tynnes kraftig i skogbestand. Furu har pålerot og er av de mest stabile treslagene mot rotvelt. Jordsmonnet i planområdet er stedvis tynt og det er flere steder berg i dagen. Tynt jorddekke der store furuer settes igjen, vil vanligvis medføre at furuene står dårligere i kraftig vind. Gjensetting av en vernesone med skog sørvest for planområdet vil øke sikkerheten mot stormfelling ved sørlige og til en viss grad nordlige vindretninger.

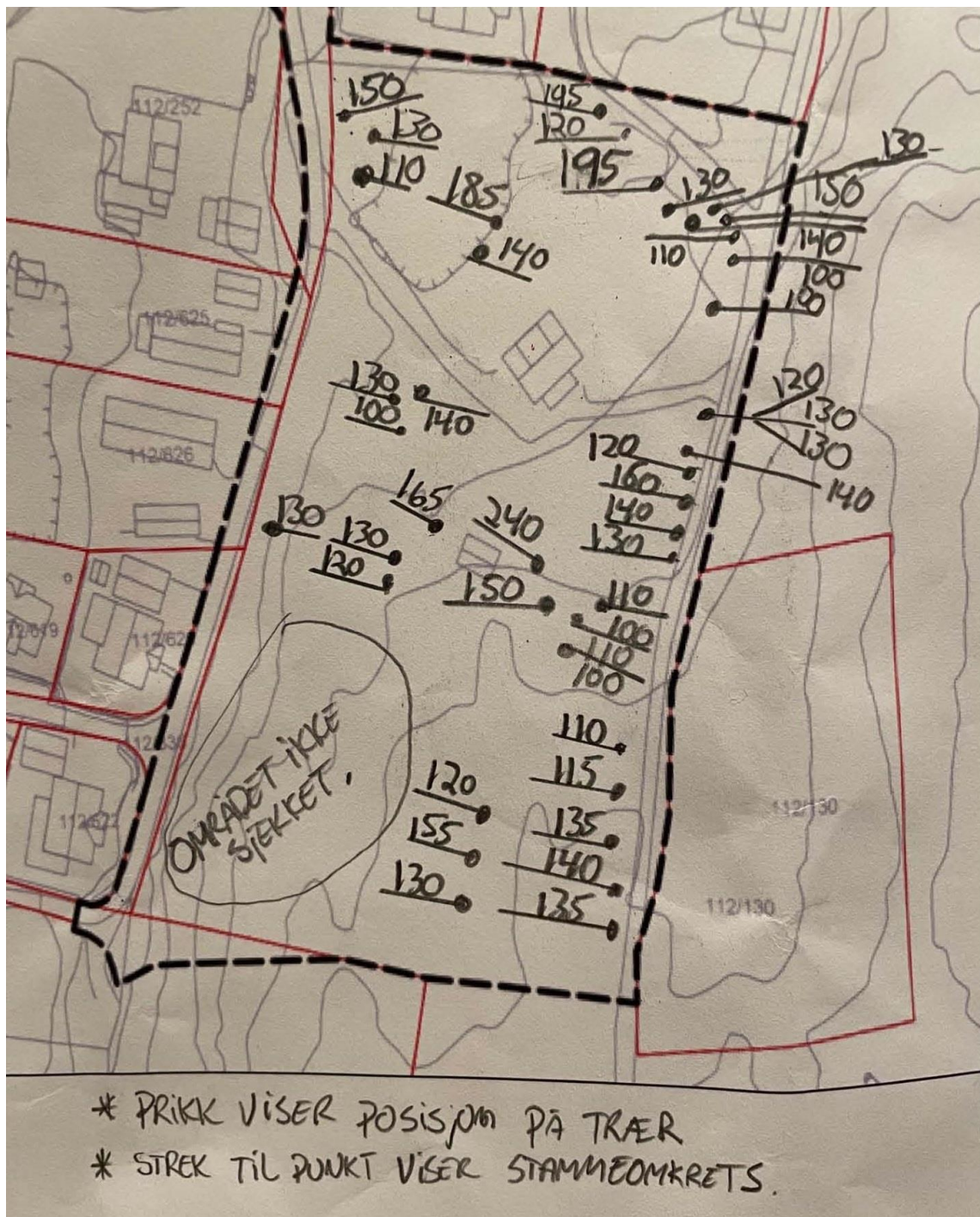
AVBØTENDE TILTAK

- Skogsveien / stien mellom dammen og planområdet bør ikke asfalteres eller tilrettelegges for motorferdsel eller vesentlig ferdselsøkning.
- Unngå å plante store løvtrær i planområdet i kantsonen mot biotopvernområdet. Dammen trenger lys og vannkvaliteten er sårbar for strøfall. Allerde i dagens situasjon vurderes strøfallet i dammen til å være for stort.
- Utsetting av fisk, ender eller gjess i dammen må ikke forekomme. Dammen ligger utenfor planområdet og skjøtsel og forvaltning av dammen er Statsforvalterens ansvar, men siden dammen vil bli liggende tett inntil bebyggelse ved gjennomføring av dette tiltaket, er det viktig at det allerede i planleggingsfasen tas hensyn til dette.
- Unngå at det etableres tette gjerder, murer eller andre former for stengsel som hindrer amfibienes ferdsel mellom dammen og planområdet.
- Tiltaket vil redusere leveområdet for storalamander, da de gjerne foretrekker gammelskogsområder. Den delen av gammelskogen som ligger utenfor planområdet, øst og sør for dammen, ligger innenfor et uavgrenset influensområde for tiltaket. En eventuell hogst av gammelskogen omkring dammen, med påfølgende etablering av tett produksjonsskog, vil være negativt for salamandrene. Et forslag til avbøtende tiltak vil være å etablere et administrativt vern av en sone med gammelskog omkring dammen.
- Det er ikke en del av planområdet, men dersom det lar seg gjøre bør det av sikkerhetsmessige grunner vurderes å sette av en vernesone med skog sør for planområdet. Denne vil øke sikkerheten for at gjensatte trær i planområdet ikke skal blåse ned.
- Det bør innføres forbud mot bruk av robotgressklipper på kveld og natt generelt og spesielt i boligområder som ligger i nærheten av amfibiedammer eller i områder med piggsvin.
- Tomtegrenser, samt linjeføring av nedgravd infrastruktur, bør måles opp i detalj før trærne hogges, slik at flest mulig av de store furuene kan bli bevart.
- I forbindelse med fremtidig prosjektering og rammesøknad bør det foretas en innmåling av trær som kan bevares innenfor planområdet uten at det kommer i konflikt med ny bebyggelse eller infrastruktur (se teksten ovenfor).

REFERANSER

- Artskart.artsdatabanken.no 18.9.2018. Funndata for *Bidens cernua* L. frå Norsk botanisk forening, so2-vascular, katalognummer: 20241571
- Bichsel, Madlaina, Brynjulvsrud, John Gunnar, Høitomt, Lars Erik, Thylén, Anders. 2017. Kartlegging av naturtyper etter NiN 2.0 i verneområder i Østfold 2016. *BioFokus-rapport 2017-3*. Stiftelsen BioFokus. Oslo. 24 s.
- Bolghaug, Carl 1995. Dammer og småtjern i Østfold, med vekt på amfibier. Registreringer 1993-94. - Rapport til Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavdelingen. 661 s.
- Dervo, Børre Kind & van der Kooij, Jeroen. 2020. Tiltakshåndbok for storsalamander - Erfaringer fra restaurerings- og skjøtselstiltak. *NINA Temahefte 78*. Norsk institutt for naturforskning. 92 s.
- Fylkesmannen i Østfold 2005. Verneplan for Østfoldkysten Vern av viktige naturområder rundt Oslofjorden og Telemarkskysten "Oslofjord-verneplanen". Utkast til verneplan for Østfold. Høringsforslag. Fylkesmannen i Østfold, miljøvernadv., rapp. nr. 6, 2005. 88 s.
- Hage, Morten. E-brev / Pers. medd.

VEDLEGG 1

Kun trær over 1 m i omkrets i brysthøyde er tegnet inn. Kilde: Knut Harald Brun i brev til HS arealplan.